

Filmforsyningen præsenterer

EVENTYRET OM DEN VIDUNDERLIGE MUSIK

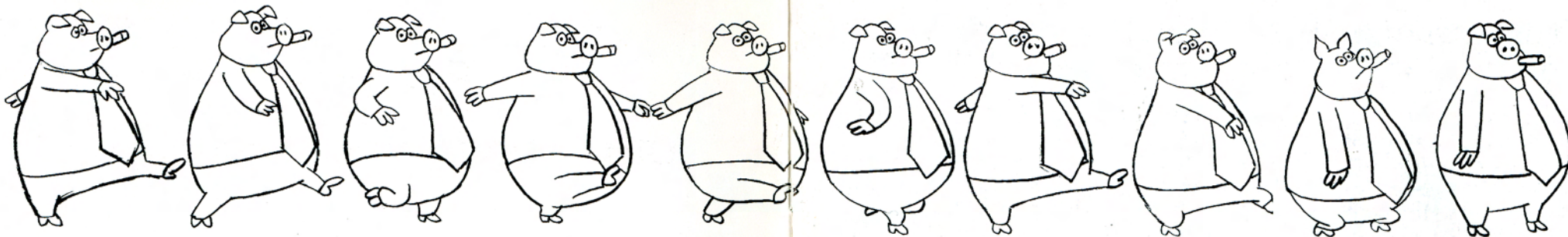
EN HISTORISK DRØMMEREJSE

EN TEGNEFILM

af

KOMPONISTEN ANDERS KOPPEL &
TEGNEDRENGENE: PER TØNNES NIELSEN & ANDERS SØRENSEN

En drøm af en musikalsk film

En lille komponist med et gigantisk snudeskaft – en denne verdens *underdog* i kamp mod den altid ubarmhjertige *deadline*.

Og i kamp mod et mageløst, gryntende svin af en ufølsom producent, der håndfast kræver salgbar *kunst*. Til tiden!

Samt den skønneste muse, der både konkret og forløkkende flygtigt som en drømmespejling inspirerer.

Et klassisk trekantsdrama, hvor den lille kunstner bliver selve sindbilledet på folkesjælens autoritetstros, der altid sparker griske magthavere derhen, hvor de retteligen burde befinde sig.

Anders Sørensen, Per Tønnes Nielsen og Anders Koppel har skabt en drøm af en musikalsk tegnefilm der ubesværet og generøst forærer publikum en rejse i den europæiske musikhistorie.

Dette hæfte giver lidt baggrundsviden, fakta og overblik.

På de følgende sider skriver Charlotte Rørdam Larsen om musikken- og Ann Lumbye Sørensen om billederne (i kursiv).

Til forhåbentlig inspiration og yderligere glæde ved forevisning af **Eventyret om den vidunderlige musik!**

Ulrich Breuning, Børnefilmkonsulent/SFC

Eventyret om den vidunderlige musik – en musikalsk drømmerejse

Orkestret varmer op, men noderne mangler. Komponisten har ikke kunnet finde inspiration - på hans papir findes kun et enkelt forsøg. Men sangerinden puster liv i den lille melodistump, og med hendes sang i tankerne prøver han sig frem. Han spiller motivet som ragtime, han broderer lidt på det, prøver det som skønsang og som virtuos klaveretude, men intet giver liv til temaet. Det bliver ved med at være det samme i forskellige udgaver, uden den videreførelse eller afslutning som det kalder på. Med temaet og sangerinden i tankerne falder han da ned i musikhistoriens bundløse dyb.

1920 Neoklassicisme

1. verdenskrigs endelige brud med verden af i går vandt også genklang i musikken. I 1920'erne gav mange komponister udtryk for, at tiden var ny. Neo (ny) betød, at man forholdt sig på en ny og anderledes måde til materialet. Al slags musik var lige gyldig og man hentede inspiration fra samtiden (f.eks. jazz) og fortiden, som det passede én. Forvrængning og parodi, der både kunne udtrykke fremmedgørelse og livslyst blev ingredienser. Kunstnerens egne følelser og værdier var ledetråd - ikke fortidens normer.

Den førende komponist var Igor Stravinskij (1882-1971), der med sine utallige stilskit personificerede idéen om at kunne hente inspiration alle vegne fra.

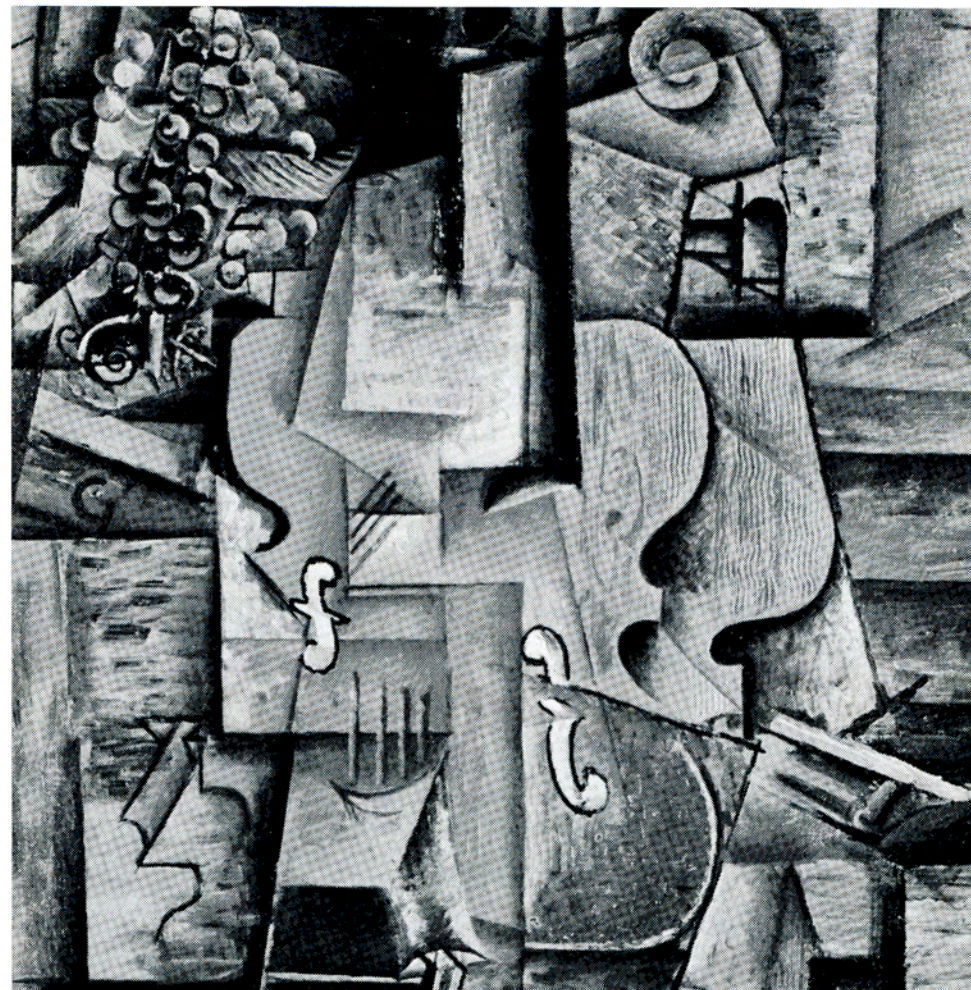
I filmens musik hører vi mangfoldigheden: I en slags filmisk montagemusik understreger billederne rytmens betydning og selvstændiggørelse. Der er usentimental musik, der henter træk fra Bartok, Stravinskij, Poulenc, m.m.fl.

1910 Modernisme

Modernismen var den kunstretning, som udtrykte det dengang moderne menneskes levevilkår, og som gjorde op med tidligere tiders kunst i forsøget på at finde former, der kunne afbilde verden som den virkelig var. Fra renaissance til slutningen af det 19. århundrede havde dur/mol systemet været byggestenen, og dissonanserne (sammenstød mellem to toner) var spændinger, der pirrede denne tonalitet. Efterhånden blev dissonanserne mere og mere skærende, der optrådte flere og flere akkordfremmede toner, så tonearterne nærmest blev opløst indefra. Arnold Schönbergs (1874-1951) tolvtonerække var en konsekvens af dette. Han udarbejdede et tema, der bestod af alle skalaens tolv toner. Ingen tone skulle have forrang. Hermed havde han opløst den akkordernes orden, tonerne ellers havde været underlagt. Med tolvtonerækken sikrede han, at værket alligevel hang motivisk sammen.

Schönberg udarbejdede sine ideer i tæt samarbejde med sine to elever Alban Berg (1885-1930) og Anton Webern (1883-1945).

I filmen hører vi, hvordan temaet bliver brudt op og imiteres. I musikkens fragmenterede karakter fornemmer man, hvorledes tolvtonekomponisterne har bevæget sig ned til kimen af musikken. Samtidig lader kontrabassen ane, hvorledes motiverne stadig er til stede på trods af melodiers opløsning.

Brydningskunst

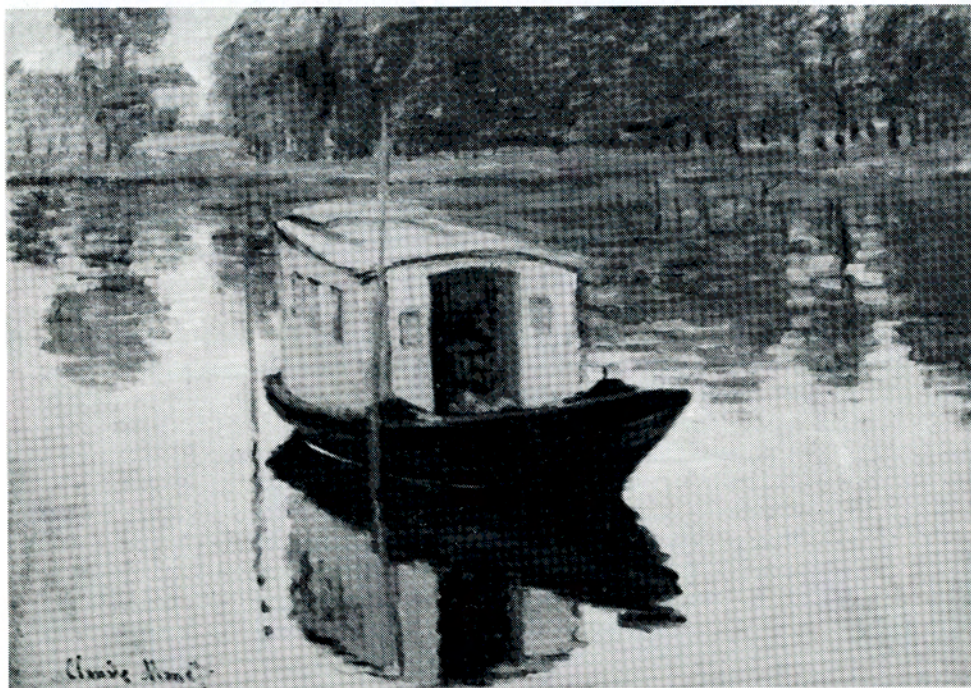
Teknikkens enorme udvikling på alle områder i den vestlige verden havde en voldsom afsmitning hos billedkunstnerne. Utallige kunstretninger afløste hinanden, opstod parallelt med hinanden og bekæmpede hinanden.

Spanieren Pablo Picasso (1881-1973) var om nogen det 20. århundredes kunstner. Hans kubistiske malerier splittede renaissanceens centralperspektiviske rum og dermed kunstens hidtidige verdensbillede. Også Marcel Duchamp (1887-1968) væltede alle kunstbegreber ved i 1917 at udstille en pissoirkumme som kunst og kalde den „Fontæne“. Det forestillingsløse (abstrakte) maleri nåede et „formens nulpunkt“, da russeren Kasimir Malevitch (1878-1935) i 1918 malede „Hvidt kvadrat på hvid baggrund“. Med Frans Masereel (1889-1972) hentes det genkendelige motiv frem igen i ekspressionistiske sort/hvide træsnit.

1890 Impressionisme

Også impressionisterne gjorde oprør mod den klassiske tonalitet. Komponisterne dyrkede musikens klange, ikke som led i harmoniske systemer, men som enkelte selvstændige akkorder. De anvendte nye skalaer, skiftende tempoer, spændingsløse akkorder - alt sammen teknikker, der kunne skildre stilstanden. Musikken indeholdt sjældent egentlige temaer, kun små motiver, som bestandigt ændredes efter belysningen. I det hele taget „malede“ impressionisterne med orkesteret, idet de søgte nye klangfarver ved stadigt skiftende instrumentkombinationer i orkesteret.

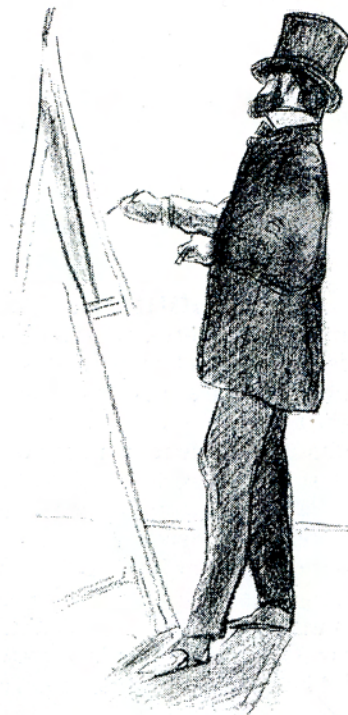
Impressionismen var i høj grad en fransk foreteelse med Claude Debussy (1862-1918) som førende figur. Derudover skal nævnes Maurice Ravel (1875-1937). I filmen males med en meget Debussy'sk heltoneskala, medens de brudte akkorder med harpeflimmer leder tanken hen på Ravels ballet „Daphnis et Chloé“. Over det hele høres melodien med skiftende belysninger.

Impressionisme

I Paris omkring 1880 begyndte impressionisterne med deres robuste penselstrøg nedbrydningen af maleriets traditioner. De brugte farverne, som de så dem i naturen og ikke efter

Akademiets regler. Motiverne var også nye - spritteren med sin absint, gadepigerne, men også kunstnernes egne familier. Der var Edouard Manet (1832-1883), Claude Monet (1840-1926) og Auguste Renoir (1841-1919), der malede disse billeder. Deres malerier vakte tordnende forargelse hos datidens publikum. Hverdagsmotiverne og måden, de blev malet på, blev til angreb på de nedarvede borgerlige værdinormer og borgerskabets dobbeltmoral.

1840 Romantik

Skønt det 19. århundrede var præget af de borgerlige revolutioner, krige og industrikapitalismens gennemslag, finder man ikke tilsvarende omvæltninger inden for musikhistorien: Man byggede stort set videre på kendte former. Harmonierne blev mere og mere farverige og orkestret blev udvidet for at kunne fungere som den rette klangbund for de store følelser. Den store konflikt inden for musikhistorien stod mellem de kredse inden for musikverdenen, der mente, at musikken skulle være absolut og abstrakt og ikke afspejle andet end sig selv, og de kredse der mente, at musikken skulle vise noget ud over sig selv og følge et program.

Hector Berlioz (1803-1869) var den første komponist, der offentliggjorde et program til en symfoni (Symphonie Fantastique). Her optrådte hans elskede i forskellige situationer som et erindringsmotiv, der vendte tilbage i alle satserne.

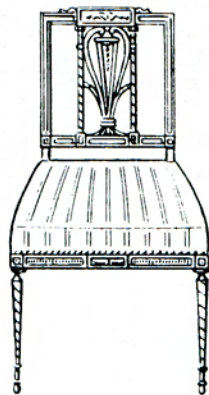
Også i filmen viser den elskede sig som en fiks idé overalt i naturen, der afspejler både savn, sorg, forbitret kamp og sejrslust. Det er også et programmatisk træk at lade togets futen indgå i musikken. Musikalsk sporer man her inspiration fra Schumann (1810-1856), Liszt (1811-1886), Chopin (1810-1849), Wagner (1813-1883) og Grieg (1843-1907). Alle komponister, der forstod at dramatisere musikken.

Romantik

Tyskeren Caspar David Friedrich (1771-1840) og hans romantiske naturscenerier med det ensomme menneske, der med ryggen til står og skuer over bjergtoppenes tåger, var billedet på tidens bymenneske.

Fremmedgjort og med en dyb, ulykkelig længsel efter naturen, den natur som det romantiske menneske troede kunne give lindring for sjælen. Man søgte harmonien, men uskylden var tabt. Selvmordet på grund af ulykkelig kærlighed, eller det miskendte genis opgør med samfundet gennem selvmordet, var centrale temaer. Den norske maler Johan Christian Dahl (1788-1857) malede de storladne, dramatiske bjerglandskaber med frådende elve, mennesket kunne fortabe sig i.

1790 Højklassik

Den franske revolutions budskab om frihed, lighed og broderskab bredte sig over hele Europa. Indtil midten af 1800-tallet var mange komponister optaget af disse idealer. I wienerklassikkens idealform, sonateformen, finder man tanker om humanitet afspejlet. Formen repræsenterer på én gang kontrast, balance og symmetri - et billede på borgerskabets tro på, at modsætninger kunne forsones ved fornuftens hjælp og til gavn for almenvellet.

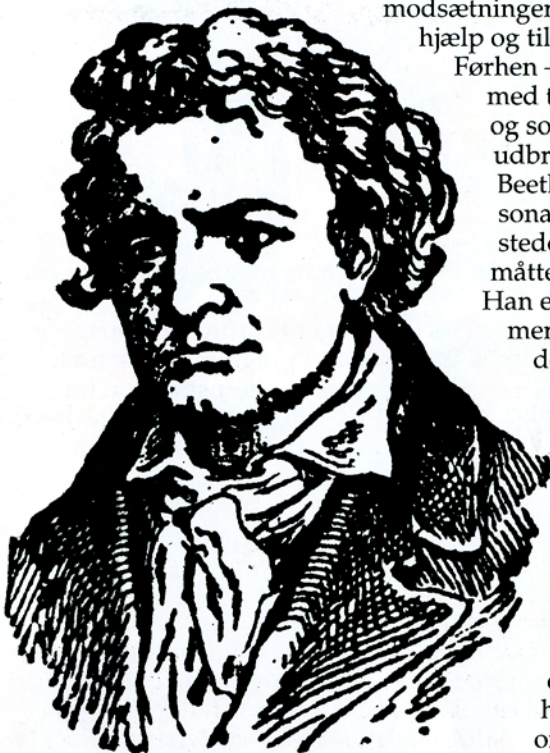
Førhen - i Wienerklassiken - havde det hørt med til dannelsesidealet at kunne spille, og solosonaten (klaversonaten) fik stor udbredelse.

Beethoven (1770-1827) følte sonateformens symmetri snærende: I stedet for de sædvanlige to temaer måtte han have flere.

Han elskede kontraster, temaerne blev mere åbne, temposkiftene voksede, og det var ikke givet, at et tema lød ens i begyndelsen og slutningen af sætten, når Beethoven havde haft det under behandling.

Beethoven var draget af samtidens borgerlige idealer.

I filmen hører vi en sørgemarchagtig klaversonate. Dette minder om Beethoven, der som noget nyt benyttede en rytmisk figur som tema. Undervejs opspændes temaet mere og mere af harmonierne, hvilket også minder os om den udvikling i harmonikken, der fulgte.

Klassicisme

I revolutionstidens Frankrig oversvømmedes gaderne med billige træsnit, der skildrede døgnet's begivenheder. Frem for nogen blev Jacques-Louis David (1748-1825) maleren, der formidlede tidens idealer. Med forbillede i bl.a. den romerske republik's historie udførte han malerier, der skulle opdrage, oplyse og højne befolkningens moral. Det var kunstens fornemste opgave i et samfund, hvor almenvellet gik forud for private hensyn. David malede sin hyldelse til helten Marat, umiddelbart efter revolutionens forkæmper var blevet myrdet af en kvinde.

1780 Wienerklassik

Indtil første halvdel af 1700-tallet var Italien førende på operaområdet. Her var operaen opstået i 1600-tallet ud fra et ønske om at genoplive det antikke græske drama og dets reciterende talesang, men efterhånden fik musikalske elementer større og større betydning.

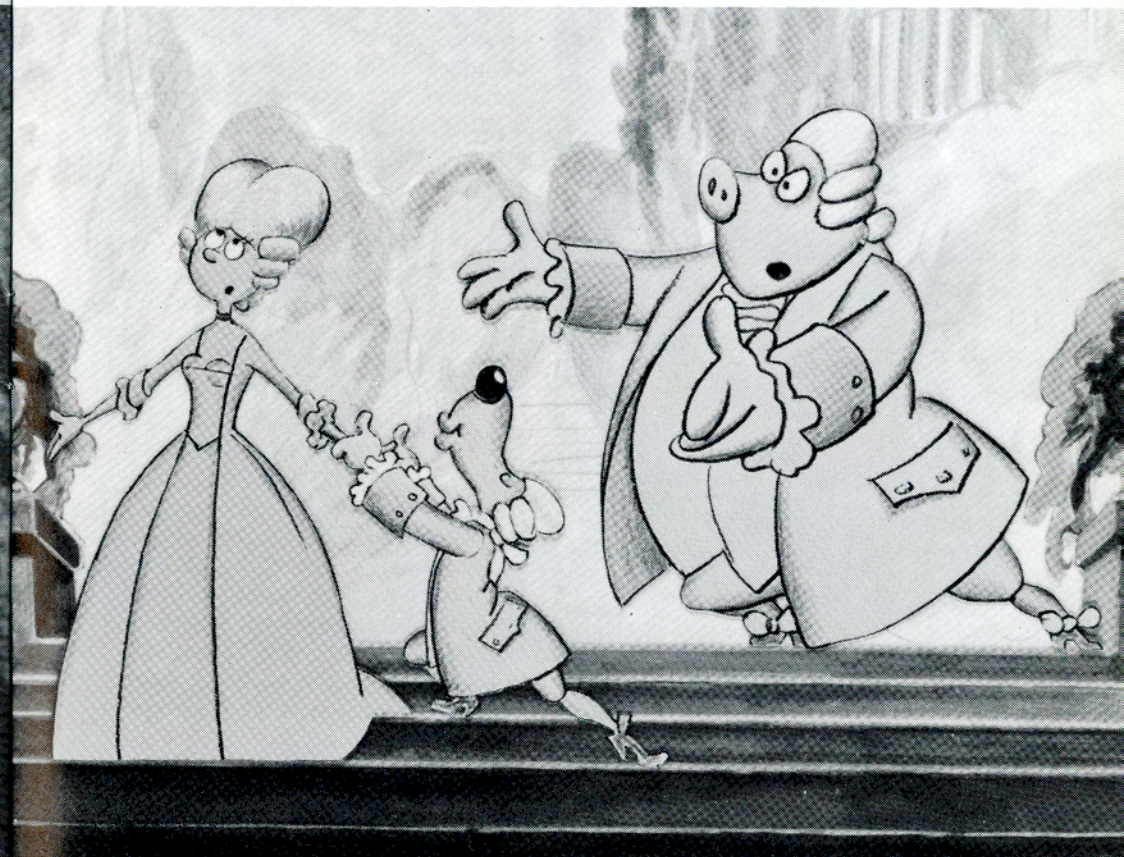
På Mozarts tid (1756-1791) fandtes to operatyper: Den aristokratiske *opera seria* var en tragisk historie, hvis mytologiske handling udspillede i tørre (*secco*) recitativer akkompagneret af spinet, afbrudt af lange arier hvori sangerne kunne brilliere, medens handlingen stod stille. Ved siden af eksisterede den folkelige *opera buffa* (komisk). Denne havde også sunget dialog, men personerne var langt livligere. Det var denne form, Mozart videreudviklede: allerede ouverturen slog operaens karakter fast, ligesom personernes psykologi og stemninger suverænt blev sat i musik, så orkestret karakteriserede scenens personer. Også ensemblet fik stor betydning. Helst skulle alle personerne optræde i den festlige finale. Mozart drømte ikke om at ophæve de sociale skel, men skildrede adel og tjenere forskelligt i musikken og lånte træk fra *seria*-operaen, hvor personskildringen krævede det.

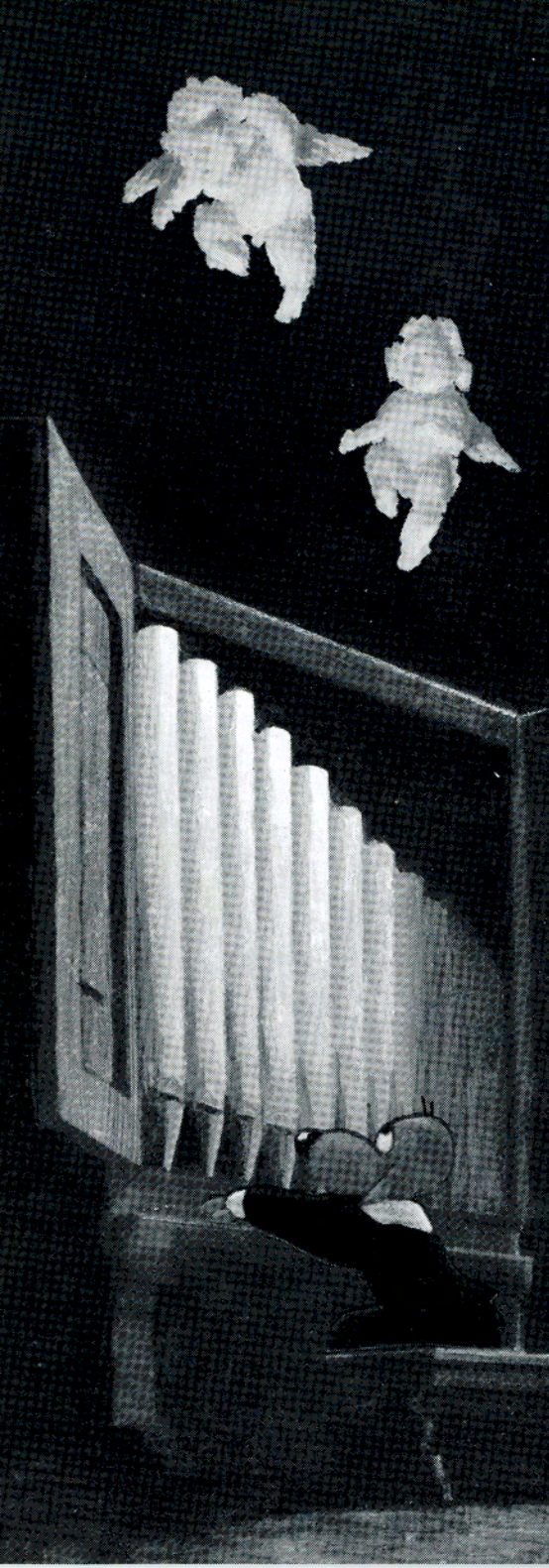
I filmens opera møder vi donnaen, adelsmanden og helten (der på typisk Mozart-tenor-vis falder, da hans tå bliver ramt). Personerne er maskeklædte - noget der også hører hjemme i en *buffa*-opera.

Rokoko

Det var især i Frankrig rokokoen kom til fuld blomstring med Antoine Watteau (1684-1721) og Francois Boucher (1703-1770) som de ypperste malere. Deres skildringer af galante fester i fornemme parker viste kvinder og mænd i en evig tilstand af sorgløshed, flirten og lykke. Døden og sorgen fandtes ikke. Disse billeder af et jordisk paradys bredte sig på palæernes og slottenes vægge og lofter, malet i sarte farver med flydende penselstrøg.

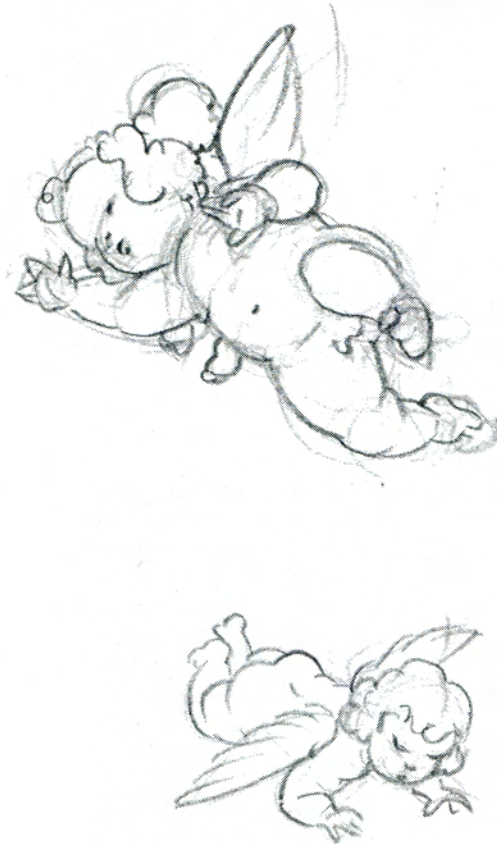
1690 Barok

Man kan ikke give en entydig karakteristik af barokmusik. Musikken var nemlig bestemt af hvilken funktion, den skulle indgå i. Musikken fungerede som repræsentation: teatermusikken kombinerede pragt og magt (hofkultur og enevælde), kirke- musikken tjente Gud og kirkens magt til ære, og kammermusikken var skrevet med henblik på de udøendes musikudfoldelse (hof og borger). I barokken forøgedes de musikalske virkemidler, og komponisterne fik en mere personlig stil. Endvidere udvikledes mange af de systemer, vi stadig bygger på. Dur/mol systemet slog igennem, og normen blev at vægte en melodistemme og understøtte og belyse denne via underliggende akkorder.

Den musikalske stil var geografisk bestemt.

Den tyske barok var præget af den protestantiske kirkemusik. Dens ypperste repræsentant var Johan Sebastian Bach (1685-1750). Sammen med Diderich Buxtehude (1637-1707) og Georg Philip Telemann (1681-1767) udviklede han de kirkelige stilarter, men mestrede i øvrigt alle barokkens former.

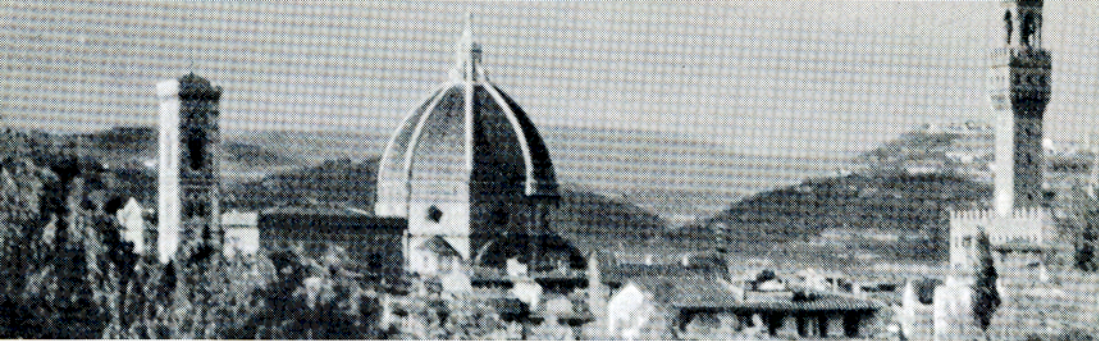
Filmen giver mindelser om dengang Bach som 20-årig opsøgte Buxtehude for at høre ham improvisere. Efter preludiet høres en fuga, en kompositionstype som Bach mestrede til fuldkommenhed, og som byggede på, at de enkelte stemmer efterligner hinanden.

Barok

Til barokkens store kunstnere i Rom hørte maleren Caravaggio (1583-1610) og billedhuggeren og arkitekten Giovanni Lorenzo Bernini (1598-1680). Endvidere den flamske maler Peter Paul Rubens (1577-1640). Dramaet og handlingen var i fokus i en kunst, hvor både maleri, skulptur og arkitektur blev taget i brug til den store iscenesættelse. Som modtræk mod reformationen brugte den katolske kirke barokken til at overbevise om miraklernes sandhed, helgenes og helgeninders ekstase i mødet med Kristus. Modsætningen mellem et kraftigt lys og det mørkeste mørke var med til at højne illusionen og dramaet, der holdt beskueren i åndeløs spænding.

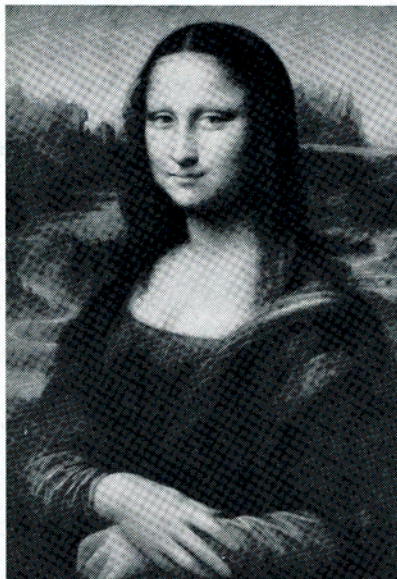
1500 Renæssance

1500-tallet var en periode præget af vækst. Renæssancens idealmenneske var humanist. Som kunstner og kulturelt interesseret hævet over love og normer. Dette kom til udtryk i de meget følelsesladede madrigaler – verdslig flerstemmig vokalmusik med italienske tekster, udviklet i Venedig ca. 1530.

I pagt med de humanistiske idéer blev det afgørende for komponisten, at musikværket genskabte stemningen i teksten, som regel elskovskvaler. Komponisterne begyndte også at komponere efter, hvad de syntes lød godt og ikke kun efter regler.

Det er musikalske amatører og dannede musikere, der dyrker denne nye og mere inderlige stil. Den slår rigtigt igennem i anden halvdel af 1500-tallet med italienske komponister som Claudio Monteverdi (1567-1643) Giovanni Gabrieli (1557-1612/13) og fyrsten Carlo Gesualdo (ca. 1560-1612/13).

I filmen hører vi en Monteverdi-inspireret

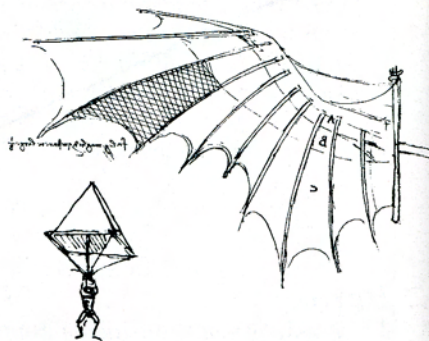

fanfare, der demonstrerer magtens indtræden

på arenaen. Derefter følger en trestemmig madrigal inspireret af den harmonisk meget avancerede Gesualdo. Læg mærke til noden, som symboliserer, at det var i 1501, at man begyndte at trykke noder.

Renæssance

Renæssancen er den ideale skønheds tid. De rette proportioner og centralperspektivet var fundamentet i den kunst, som Leonardo da Vinci (1452-1519), Tizian (ca. 1490-1576) og Sandro Botticelli (ca. 1446-1510) skabte som en verden af skønhed, symmetri og orden. Græske mytologiske figurer blandedes med den antikke filosofis idéer og kristendommens idealer. I kunsten var det jordiske en afspejling af den himmelske skønhed og orden.

1300 Middelalder

Kirken havde en altafgørende betydning i middelalderen. Den satsede på, at musikken skulle være ens overalt, hvor kirken var. Den gregorianske sang, systematiseret i det 4. og 5. århundrede, var ment som redskab til at udbrede evangeliet. Det var en enkel melodisk linie, der byggede på nogle bestemte skalaer (kirketonearter) og var tæt knyttet til den latinske tekst. Ca. år 850 omtales flerstemmighed i kirken. Omkring 1200 opstod motetten, der var et højdepunkt i den religiøse middelaldermusik knyttet til Notre Dame. Den opstod ved, at man tilsatte den oprindelige gregorianske melodi en overstemme eller flere med egen tekst, på modersmålet (fransk). Omkring år 1300 opstod ars nova, en stil der byggede på rytmisk struktur, og i hvilken komponisterne fik en personlig stil og hentede inspiration i den verdslige musik. Ars Nova var verdslig musik med instrumentledsagelse. Uden for kirken levede folkemusikken, hvor instrumenterne spillede en større rolle. Fløjte og trommer var for almenen, medens andre blæseinstrumenter var høvisk-ridderlige og kun kunne bruges i fyrstens regi. Spillemænd blev af kirken opfattet som kirkens håndlangere, dødedansen afbildedes som spillemanden, der med sin fløjte førte an i de dødes dans. I filmen hører vi først flerstemmig motetsang, så enstemmig. Det er gregoriansk sang, som har været inspiration, med dens trinvis bevægelser og det enkle toneforråd. Uden for kirken eksisterer folkemusikken med fløjter, trommer og dans, en livsappetit, som kirkens folk dømmes til bålet.

Middelalder

Middelalderens katedraler og deres glasmosaikker symboliserede det himmelske Jerusalem og det guddommelige lys. Bag denne højhed og farvens skønhed, som middelaldermennesket mødte i kirken, gemte også djævelen og døden sig som noget stadig nærværende.

Døden som Guds straf. Djævelen som den evige forfører bort fra Kristus. Dommedag stod afmalet på kirkens portaler. En kamp mellem dyder og laster. I Middelalderen trives ridderen og jomfruen side om side med dødedans og dødens triumf, hvor skeletter fra dødens hær river både høj og lav med sig, malende skildret i illuminerede bøger og i kirkernes kalkmalerier.

Urmusik

Om musikken inden nodeskriften kan vi kun gisne. Her i filmen er det musikken basale elementer, der understreges. Rytmer, kaldesignaler, dyreløde, ritualer, bliver inspirationer for hinanden og går sammen i betoningen af rytme. Tiden tikker med, og i et kort glimt aner vi, hvordan inspirationen slår ned i komponisten: Det er rytmen, der sætter hans tema i relief, og det er den, der betyder, at han kan komme videre med sin melodistump. Han er lykkelig, og vi hører, hvordan hans tema får liv af citater og ekkoer fra hans musikhistoriske drømmerejse.

Eventyret om den vidunderlige musik

22 min. 16mm og video, Danmark 1991

IDÉ OG MANUSKRIFT: Anders Koppel & Tegnedrengene.

MUSIK KOMPONERET OG INDSPILLET AF: Anders Koppel.

INSTRUKTION: Anders Sørensen.

FIGURDESIGN OG ANIMATION: Per Tønnes Nielsen.

ANIMATION: Liller Møller.

BAGGRUNDE OG ANIMATION: Birthe Dalland. BAGGRUNDE OG FIGURFARVER: Trine Vester, Peter Kielland, Henrik Jørgensen. TRICKFOTO OG ANIMATION: Malene Vilstrup. SANGERE: Ulla Koppel, Mads Elung-Jensen, Peter Ketting, Per Johansen. SUPPLERENDE TRICKFOTO: David Lamhauge, Lasse Christensen dff. SUPPLERENDE ANIMATION: Bjørn Pedersen. BILLEDRESEARCH: Eskil Hauchrog.

FIGURFARVER: Hand Animation ApS. PRODUKTION OG MONTAGE: Bobby Anderson. FARVER: Ray Kelly. ASSISTENTER: Bill Savarese, Melou Vanggaard, Steen Dyrved.

1840-AFSNIT: A-Film I/S. STORYBOARD: Stefan Fjeldmark. ANIMATION: Hans Perk, Jørgen Lerdam, Karsten Kiilerich. PRODUKTION: Anders Mastrup. ASSISTENTER: Bo Johanneson, Teddy H. Kristiansen, Susanne Gloerfelt-Tarp-Gram.

LYD OG MIX: Peter Engleson, Easy Film A/S. LABORATORIUM: Teknisk Film Laboratorium A/S. PRODUKTIONSLEDER: Svend Johansen. PRODUCERET I SAMARBEJDE MED: DR-TV Fiktion, Danmark; SVT2 Malmö, Sverige; Yleisradio, Finland; Statens Filmsentral, Norge; The Multimedia Group of Canada FOR Landscentralen for Undervisningsmidler og Statens Filmcentral, Danmark, af Filmforsyningen © 1991.

UDLEJNING: Statens Filmcentral.

DENNE PJECE ER UDGIVET AF STATENS FILMCENTRAL, 1991.

SATS: ANDREAS STEINMANN. LAYOUT: PER TØNNES NIELSEN. TRYK: HAUGAARD GRAFISK.

Eventyret om den vidunderlige musik er produceret af kortfilmselskabet Filmforsyningen ApS og udlejes gennem Statens Filmcentral, der også er medproducent.

Siden Filmforsyningens start i 1976, hvor producenten og instruktøren Svend Johansen lavede den både underholdende og oplysende filmserie **Aborresøen**, der stadig hører til blandt Statens Filmcentrals mest udlejede film, har Statens Filmcentral ydet økonomisk støtte til mange af kortfilmselskabets ideer og film. Med en medarbejderstab bestående af blandt andre Liller Møller, Flemming Quist Møller og Tegnedrengene (Per Tønnes Nielsen og Anders Sørensen) har Filmforsyningen skabt nogle af de mest populære film i Statens Filmcentrals landsdækkende distribution:

Serien om **Snuden** (Flemming Quist Møller og Anders Sørensen, 1979),
Det usynlige pattebarn (Flemming Quist Møller og Anders Sørensen, 1981),
Eventyret om den vidunderlige kartoffel (Tegnedrengene, 1985),
serien **Vand** (Svend Johansen, 1985),
Flasken (Per Tønnes Nielsen, 1986),
Sex – en brugsanvisning for unge (Liller Møller, 1987),
Sådan – får man altså børn (Liller Møller, 1989) og altså nu
Eventyret om den vidunderlige musik (af Tegnedrengene & Anders Koppel),
hvis titelfællesskab med kartoffelfilmen fra 1985 bringer håb om en hel serie!

Flere af de nævnte titler har vundet såvel danske som udenlandske priser - og de udlejes hos:

STATENS FILMCENTRAL
Hovedkontoret
Vestergade 27
1456 København K.
Tlf. 3313 2686

STATENS FILMCENTRAL
Jyllandskontoret
Lundingsgade 33
8000 Århus C.
Tlf. 8613 2800